

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ПОТУЖНИЙ ФАКТОР КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Найдьонов Олександр Григорович

Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України

Консолідація мовою соціальної філософії, це центральний фактор ефективності будь-якої соціальної дії, яка потребує колективного розуму чи колективного натхнення, не кажучи про поставлену політичну мету, досягнення якої просто неможливе без об'єднання. Для суспільства як соціальної системи характеристика консолідаційних процесів є найголовнішим сукупним показником його високої соціальної якості і зрілості. Консолідація, мовою політики, це пошук ідеї, злагоди, механізмів, здорових тенденцій, що об'єднують людей у масовій поведінці та громадській думці.

Основними факторами консолідації українського суспільства сьогодення виступає задача захисту Вітчизни, національна ідея та формування потужної національної економіки з метою підвищення добробуту населення та його соціального захисту тощо. Ми розглянемо лише один з факторів консолідації – національну ідею.

Становлення дієвого громадянського суспільства в Україні, його рівноправне входження в міжнародний політичний простір та забезпечення національної безпеки є можливим лише за умови формування загальнодержавної ідентичності, в основі якої лежить національна ідея. Саме вона здатна згуртувати і інтегрувати населення України в повнокровну політичну націю.

На даний час існує дуже багато підходів до розуміння національної ідеї та її визначень. В.Трачук переконана, що «у своєму загальному вигляді національна ідея – це ідея, яка відображає головний національний інтерес і задає розвитку країни оптимальний напрямок в сьогоденні та на майбутнє, що робить її доволі складним синтезним утворенням, яке, однак, може існувати в простіших формах – етнічній, політичній, культурній тощо. Але у будь-якому разі вона є проектом суспільного розвитку, спробою не лише зберегти усе те корисне, що було надбано, але й зробити суспільство кращим, досконалішим, ніж воно є, модернізувати його» [9, 155]. Національна ідея тлумачиться як дух нації, комплекс її світоглядних установок [6]; уособлення прагнень і сподівань громадян; як узагальнення минулого та висловлення уявлень етносу або нації про своє майбутнє; як «тип суспільної свідомості та суспільна сила, яка спрямована на забезпечення власного розвитку...яка визначає оптимальну модель господарювання та адміністративного управління» [8, 63]. Це і «коротка формула основних очікувань та бачень громадян подальшого розвитку суспільства» [1, 58]. Національну ідею ще порівнюють з мрією народу – чого саме хоче той чи інший народ свідомо досягти в процесі свого соціального поступу. Національну ідею розглядають як «цемент», «суспільний клей», що скріплює націю [5, 53]; як «уявлення представників нації про той радикальний засіб, який потрібний для її прогресивного розвитку» [3]; як «інтегральний чинник демократичних перетворень» у періоди становлення нової національної держави [7]. Також визначають, що «національна ідея – це духовна концепція національної свідомості, розуміння народом сенсу свого існування, це концептуальне вираження стратегічної мети, головних пріоритетів нації на осяжне майбутнє. Без такої ідеї рух держави стає багатоцільовим, більш того безцільним – не зрозуміло куди і для чого рухаємося» [2, 63]. Дослідники вказують на складність та багаторівневість національної ідеї: «Українська національна ідея є тим складним соціально-культурним, політичним феноменом, який слугує єднанню нації для найефективнішої реалізації завдань щодо розбудови національно-культурної духовності українського народу» [5, 254], виділяють у її складі різні аспекти: ціннісний, духовний, соціокультурний, культурно-історичний та ін. Як вітчизняні, так і західні науковці провідними ознаками національної ідеї визнають її динамізм та об'єднавчу силу.

Сьогодні українська ідея – це, насамперед, творення держави, назва якої «Україна». Вона виражає волю та є надбанням не лише українського етносу, але й усієї української людності, української спільності, органічно поєднує етноісторичні цінності із

громадянськими, гуманістичними, загальнолюдськими цінностями. Саме такий підхід дозволяє розглядати українську національну ідею як ідею України, що є Вітчизною всіх громадян, незалежно від етнічної належності, які пов'язали свою долю з українською землею і докладають зусиль до творення в ній демократичного, справедливого суспільства.

Основною метою української національної ідеї є консолідація українців, усіх громадян України.

Консолідації українського суспільства заважає низка негативних факторів, вважає Краєвий О.Д., серед яких: «Україна – це не лише багатонаціональна держава, хоч і за домінування в структурі населення етнічних українців (72 % усього населення), але й те, що західні та південно-західні регіони тривалий час розвивались у складі сусідніх держав. Так, Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська та Івано-Франківська області досить значний період перебували у складі Польщі; Закарпатська область – у складі спочатку Австро-Угорщини, потім Чехословаччини; Чернівецька область (Північна Буковина) та Південна Бессарабія (сучасна південно-західна частина Одеської області) – у складі Румунії. Кримський півострів (теперішня Автономна Республіка Крим) увійшов до складу України, як відомо, в 1954 р.» [4, 103], а інша частина – у складі Росії. Колишні метрополії сприяли переселенню на ці історичні українські землі значної частини власного населення, що не могло не вплинути негативно на процеси національної ідентифікації українців. Це обумовило різновекторний та нерівномірний рівень соціально-культурного розвитку різних частин українського народу. Необхідно відзначити також ту особливість сучасного українського суспільства, що в ньому є значна група людей, які здійснюють деструктивну політику проти консолідації народу України. Це ті люди, які силою історичних обставин механічно отримали українське громадянство у 1991 році і з різних причин є вороже налаштованими щодо державності українського народу. Процеси мовної, культурної, етнічної асиміляції в умовах незалежної України зупинено не було. Це зумовило складнощі формування національної і громадянської ідентичності українців. Відтак частина населення східних та південних областей України, де ця асиміляція була найбільшою, ідентифікують себе як мешканці свого регіону і вважають, що їхній регіон має бути частиною Росії, що й зумовило поширення сепаратизму. Звичайно тут також є проукраїнсько налаштовані громадяни, але громадянська ідентичність значної частини жителів цього краю була спотворена в результаті інформаційної війни з боку російських окупантів.

Проблема подолання кризи ідентичності значною мірою посилюється процесами глобалізації, що розмивають національну культуру та посилюють маргіналізацію українського суспільства. Тільки чітке визначення власної національно-цивілізаційної ідентичності буде сприяти формуванню стійкого і консолідованого суспільства, здатного відповісти на численні виклики сучасного світу і здійснити повноцінну економічну, соціальну й політичну модернізацію.

Поняття «національна єдність» останнім часом перетворилось на гасло, до якого звертаються чи не усі українські політики і політичні сили, намагаючись викликати довіру до своїх поглядів, програм та гасел (про мову, соціальні блага, зовнішньополітичне становище України). І це природно. На їх основі формується, зрештою, електоральна база, мобілізується чинник підтримки у напрямку досягнення влади. Проте історичний досвід свідчить про те, що наші політичні еліти не готові і не завжди здатні до реального об'єднання. На жаль, у нас дуже багато сказано про потребу єднання і явно замало робиться для її досягнення. Єдність народу можлива тільки при наявності філософського ґрунту національної ідеї, довкола якої люди могли б і хотіли б згуртуватися, щоб втілити її в життя. Етноісторичне минуле українського народу засвідчує його одвічне прагнення самостійності, соборності та демократичного ладу, – як складників національної української ідеї. Основою всіх програм повинна бути українська національна ідея, яка сприятиме консолідації суспільства.

В теперішніх культурних і політичних умовах суспільство повинно усвідомити, що Україні потрібен механізм національної консолідації і інтеграції, економічного

поступу, самоутвердження серед світових народів. Україна зможе вийти з політичної, економічної, духовної кризи тільки тоді, коли на загальнонаціональному рівні буде затверджена українська національна ідея (незалежність, державність, соборність, інтелектуальність), яка повинна стати не просто політичною концепцією у звичайному розумінні цього поняття, але і тією масовою філософією громадян, яка б формувала їх національний менталітет та державно-політичну свідомість.

Україна з моменту проголошення своєї незалежності наприкінці ХХ століття переживає найдраматичніші події в своїй історії. Героїзм учасників Майдану загибель Небесної сотні, агресія російсько-терористичних військ проти українського суверенітету, анексія Криму, війна на Донбасі та Луганщині, загибель тисяч українських військовослужбовців та цивільного населення, сотні тисяч вимушених переселенців, зруйнована інфраструктура, героїзм української армії, жертвність та самовідданість волонтерського руху стало тим наріжним каменем, навколо якого відбувається консолідація українського суспільства та ще більш увиразнюється потреба загальнооб'єднуючої національної ідеї та укріплення почуття патріотизму.

Тільки духовно і економічно вільна нація, яка довіряє державі і владним інститутам, може повністю розкривати свої здібності у всіх сферах суспільного життя, досягаючи їх результатами добробуту народу, розквіту держави, бути гордою за свою країну.

Список літератури

1. Кирилюк В.В. Основні чинники формування соціальної згуртованості суспільства / В.В. Кирилюк // Вісник Одеського національного університету. Сер., Економіка. – 2014. – № 19 вип.2/5. – С. 55-58.
2. Корсак К. Пропозиція «Української ідеї – ХХІ» / Костянтин Корсак // Вища школа. – 2014. – № 11/12. – С. 60-63.
3. Костенко О. Соціальна культура громадян - національна ідея для України / Олександр Костенко. – Режим доступу : <http://www.experts.in.ua>
4. Краєвий О. Д. Проблеми на шляху консолідації українського суспільства на сучасному етапі та визначення підходів до їх подолання / О. Д. Краєвий, Р. О. Краєвий // Історико-політичні студії : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», Ін-т історії українського суспільства ; голова ред. кол. І. Д. Дудко. – К. : КНЕУ, 2014. – № 2. – С. 100-110.
5. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум / В.Г. Кремень. – Вид. переробл. – К. : Грамота, 2010. – 576 с.
6. Медведєв О.Г. Поняття політичної свідомості: націоналізм та національна ідея / О.Г.Медведєв. – Режим доступу : http://refs.co.ua/56637-Ponyatie_politicheskogo_soznaniya_nacionalizm_i_nacional_naya_ideya.htm
7. Пашкова О. Тож чи потрібна українська національна ідея? / Оксана Пашкова. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/1064/>
8. Пухкал О.Г. Національна ідея як важливий чинник розвитку громадянського суспільства в Україні / О.Г. Пухкал // Економіка та держава. – 2013. – № 2. – С. 118-121.
9. Трачук В. Українська національна ідея як модернізаційний проект / В. Трачук // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Випуск № 19. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. Політехніка», 2007. – С. 154-159.